

Mariusz Kowalski

Recenzja litewskiego podręcznika do geografii: Gražina Varanavičienė, Simonas Šabanovas, Regina Krušinskienė, Inga Sakalauskienė. Geografija. Vadovėlis VIII klasei (serija „Atrask“). Kaunas: Šviesa, 2017.

Przedmiotem recenzji jest litewski podręcznik do nauczania geografii w 7 klasie, wydany w serii *Atrask* i zatytułowany *Geografija*. Jego Autorami są Gražina Varanavičienė, Simonas Šabanovas, Regina Krušinskienė i Inga Sakalauskienė. Podręcznik został wydany w Kownie w 2017 r. przez wydawnictwo Šviesa. Publikacja liczy 164 stron. Podręcznik jest kontynuacją zagadnień przedstawionych w podręczniku do geografii dla klasy 7. Tam omawiano Afrykę, Ameryki i Australię, tu - przede wszystkim w rozdziale 3 - skoncentrowano się na geografii regionalnej Europy i Azji.

Podręcznik składa się ze wstępu i 3 rozdziałów, z których wiele podzielone jest na podrozdziały i punkty. Na końcu umieszczony został słownik pojęć używanych w podręczniku. Opracowanie w przystępny i ciekawy sposób przedstawia zagadnienia geograficzne. Pochwalić należy szatę ilustracyjną, to znaczy zdjęcia, rysunki, schematy, właściwy sposób ilustrujące omawiane treści i stanowiące znakomite uzupełnieni warstwy tekstowe.

Trochę gorzej wypadła warstwa kartograficzna. Krytycznie należy ocenić przede wszystkim mapy na stronach: 78 (gęstość zaludnienia na świecie przedstawiona bardzo nieprecyzyjnie), 80 (wygląda to na przerysowaną niemiecką mapę z połowy XX w., z pewnymi tylko korektami - rozmieszczenie języka polskiego jest poprawne, języki na obszarze Rumunii czy Rosji już nie), 81 (brak Morza Bałtyckiego), 142 (zniekształcone granice państw na pograniczu Polski, Czechosłowacji i ZSRR - Zakarpacie sięga aż po Dniestr, a Polska aż po Kamieniec Podolski).

Warstwa tekstowa podręcznika opracowana jest w sposób kompetentny omawiając najistotniejsze z punktu widzenia geografii obiekty, zjawiska i procesy. Prócz ciągłego tekstu podzielonego na rozdział, podrozdziały i punkty, zastosowano w podręczniku wstawki tekstowe w postaci ramek i „chmurek” wyjaśniające ciekawsze i bardziej spektakularne zagadnienia i obiekty.

Ważną rolę odgrywają również kończące każdy rozdział dział służący sprawdzeniu nabytych wiadomości.

Pierwszy rozdział przedstawia ogólną charakterystykę geografii jako dziedziny wiedzy, z naciskiem na jej praktyczny wymiar. W rozdziale drugim zaprezentowano główne elementy środowiska geograficznego w podziale na geografie fizyczną: litosferę, atmosferę, hydrosferę oraz strefy przyrodnicze i krajobrazowe, oraz geografie człowieka: demografia, kultura, urbanizacja, ustroje polityczne, systemy ekonomiczne, handel, wskaźniki ekonomiczne. Rozdział trzeci poświęcony został geografii regionalnej Europy i Azji.

Z uwagi na zakres tematyczny podręcznika - geografia regionalna Europy i Azji - znajduje się w nim dość dużo treści dotyczące Polski i Polaków. Ilość miejsca poświęcona zagadnieniu polskim wydaje się odpowiadać znaczeniu Polski w Europie i świecie. Polska i informacje jej dotyczące bardzo często pojawiają się na mapach przedstawiających zagadnienia ogólnych i tematyczne dotyczące Europy (str. 10, 12, 26, 80, 126, 127, 128, 129, 135, 139, 142, 143), całego świata (str. 16, 54, 60, 84), a nawet Azji (str. 100). Na kilku mapach Warszawa stanowi punkt orientacyjny, obok innych wybranych miast Europy (np. str. 10). Na mapach dotyczących Europy, lub jej części, pojawiają się jeszcze Kraków, Wrocław i Gdańsk, co w porównaniu z innymi krajami wydaje się optymalną liczbą. Na wszystkich wspomnianych mapach zjawiska dotyczące Polski przedstawione są we właściwy sposób.

Miłym zaskoczeniem jest, że w kilku miejscach Polska służy jako przykład w wyjaśnianiu różnych zjawisk. Tak jest w przypadku omawiania zasad formowania się nazwy państwa "lenkų valstybė" czyli "Lenkija" (str. 79). Z zadowoleniem należy odnotować wzmianki o znaczeniu Polski i Polaków dla geopolitycznej sytuacji Państw Bałtyckich, zamieszczone w podrozdziale 37. Polacy zostali wymienieni jako ważna mniejszość narodowa w Litwie i Łotwie (tekst na str. 133, diagramy na str. 134). Podkreślona została istotna rola korytarza transportowego *Via Baltica*, biegnącego "od stolicy Estonii Tallina do stolicy Polski Warszawy", łączącej Polskę, Kraje Bałtyckie i Finlandię (str. 134). Cały podrozdział (nr 40) poświęcony został Grupie Wyszehradzkiej, która potraktowano (chyba słusznie) jako jedną z podstawowych części Europy, na równi Europą Zachodnią, Północną, Południową. W podrozdziale tym omówiono podstawy gospodarczej i geopolitycznej współpracy państw tworzących grupę. Cały akapit poświęcony został sytuacji społeczno-gospodarczej Polski, podobnie jak to uczyniono dla Czech, Słowacji i Węgier.

Kwestie polskie zostały umieszczone także przy okazji omawiania Rosji (podrozdział 34). Polska i Litwa zostały wspomniane jako sąsiedzi należące do Rosji obwodu kaliningradzkiego (str. 118). Polska grupa etniczna została wymieniona, obok Żydów i Niemców, jako jedna z podstawowych grup generujących ruch migracyjny z Rosji (str. 120).

Pozytywnie, w polskim kontekście, należy wspomnieć o mapie prezentujących języki Europy (str. 80). Oddano tam prawidłowy zasięg języka polskiego, nie zapominając o żyjących w Polsce mniejszościach, jak i o polskiej wyspie językowej na pograniczu Litwy i Białorusi. Nie potrzebnie jednak jako językowo polski zaznaczono fragment Łużyc w Niemczech. Co prawda zamieszkujący tam Serbowie Łużyccy także mówią językiem słowiańskim, ale nie jest to język polski. Ta mapa, jak już wspomniano wyżej, pozostawia wiele do życzenia, i powinna zostać w kolejnych wydaniach podręcznika poprawiona.

Niestety w podręczniku zdarzają się także inne niedoskonałości. W tym miejscu chciałbym przedstawić te, które udało mi się wyłowić.

Pierwsza dotyczy spraw polskich. Na stronie 72 pojawia się informacja, że niewielkiej populacji żubrów udało się przetrwać w Puszczy Białowieskiej na Białorusi. Nie jest to

prawda. W Puszczy Białowieskiej żubry przetrwały najdłużej, do końca I wojny światowej, ale i one wyginęły. W tych czasach wspomniana puszcza nie należała do Białorusi. Populacja żubrów została natomiast tam odtworzona w latach 20. XX w. z inicjatywy polskiego zoologa, prof. Jana Sztolcmana, w czasach gdy cała Puszcza Białowieska należała do Polski. Do odtworzenia populacji posłużyło 12 żubrów, które sprowadzono z ogrodów zoologicznych.

Na stronie 126 poprawnie wspomina się o rozpadzie ZSRR i Jugosławii. Można by jeszcze wspomnieć o Czechosłowacji, która również się rozpadła zwiększając liczbę państw i zmian granicznych związanych z upadkiem komunizmu. Na mapie na stronie 129 uznano Grenlandię za zamorską posiadłość Unii Europejskiej. Po pierwsze, to nie UE ale jej państwa mają te posiadłości. Poprawne wydaje się więc te drugie przyporządkowanie. Grenlandia nie może być terytorium zamorskim UE także z tego powodu, że terytorium to wystąpiło z Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w 1985 r.

Wymienione uchybienia lub braki nie wpływają na jakość całego podręcznika, którą jest na dobrym poziomie. Jego wartość zwiększa związana z nim strona internetowa i zeszyt ćwiczeń (nie objęte tą recenzją). Z polskiej perspektywy największym mankamentem podręcznika wydaje się pominięcie wątku polskie przy omawianiu sprawy odtworzenia populacji żubrów. W sprawach ogólnych razi słaba jakość niektórych map.